

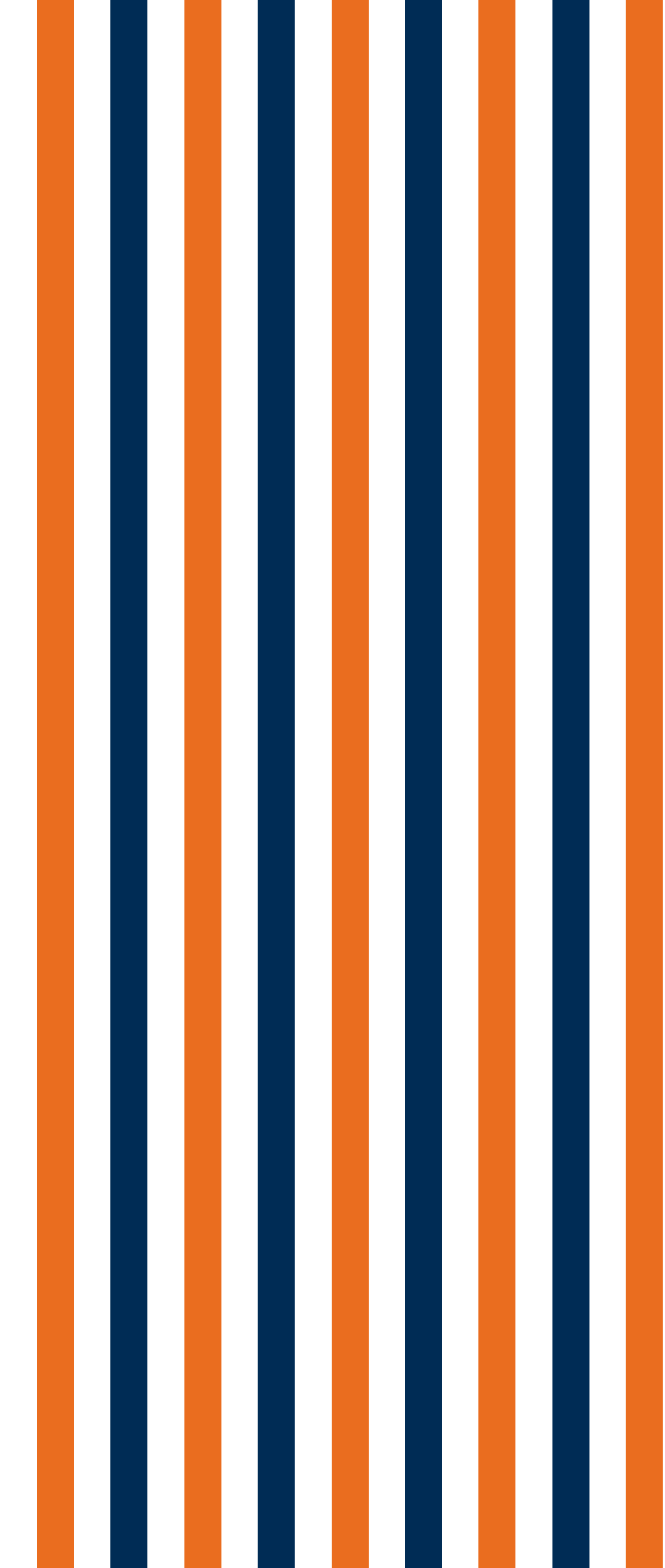

DE
TIEN
VAN
HEYTZE

INGMAR HEYTZE

DE
TIEN
VAN
HEYTZE

Uitgeverij Podium

Al vanaf de eeuwwende mogen wij Ingmar Heytze ‘onze’ dichter noemen. Een ware Podium-dichter dus. En: de ultieme podiumdichter. Want op welk podium Ingmar ook zijn gedichten voorleest, hij weet het publiek altijd op te tillen, te vermaken en te ontroeren. Zijn voordracht verleent zijn gedichten extra glans. Preciezer gezegd: dankzij zijn bezwerende stem, natuurlijke ritmiek en bijpassende gezichtsuitdrukkingen en gebarentaal, ontgaat niemand hoe glansrijk deze gedichten zijn. Daaraan voegt hij op de planken vaak nog een derde dimensie toe: de toelichtingen op de gedichten. Miniconferences soms. Van tweeën een. Vanuit dat besef ontstond een prachtige uitgave die we in de vroege lente het licht mogen laten zien: *De honderd van Heytze. Zijn beste gedichten, zelf gekozen en toegelicht*. Daarin weet hij ons lezers opnieuw te bieden wat *de Volkskrant* al eens omschreef als ‘een aanstekelijke combinatie van uitleg en verwondering over de gedichten’. Die lof betrof een jaren geleden verschenen bloemlezing, *De veertig van Heytze*. Selecteerde (en introduceerde) hij daarin nog zijn favoriete gedichten van andere dichters, in *De honderd van Heytze* brengt hij de favoriete gedichten bijeen uit zijn eigen, rijke oeuvre. Met daarbij steeds kleine, persoonlijke essays waarin hij toont niet alleen dichter te zijn (een van de beste en meest productieve van Nederland), maar ook schrijver, columnist, denker, lezer, en grapjas (een eenentwintigste-eeuwse hofnar, met de lezers als hof).

Een voorproefje hieruit (voor deze gelegenheid losjes geselecteerd op het onderliggende thema van ‘een dichtersleven’), bieden wij u hierbij aan met de beste wensen voor 2021. Moge het een jaar worden waarin we allen met verwondering en opluchting terugkijken op virusjaar 2020.

Namens Podium en de dichter zelf,
Joost Nijssen

1 JORIS EN GABRIELE

Als iemand wil weten waarom ik ben begonnen met dichten, kan ik alleen maar mijn schouders ophalen. Ik was vijftien. Wie begint op die leeftijd niet met dichten? Het enige verschil tussen mij en een ander is dat de meeste mensen er meestal snel weer mee ophouden. Wat dat betreft kun je me beter vragen waarom ik vijfendertig jaar later nog steeds liever niets beters te doen heb. Overigens haal ik ook bij die vraag mijn schouders op.

Mijn eerste gedicht schreef ik op een oude elektrische schrijfmachine waarop ik werd verondersteld mijn huiswerk te maken. Het was even schrikken toen ik de Adler Gabriele 5000, veertien kilo edelstaal schoon aan de haak, voor de eerste keer aanzette. Het gezoem onder de hardplastic behuizing had iets dreigends, alsof het ding een zwerm horzels had opgegeten die met stijgende woede op zoek was naar de uitgang. De schrijfmachine knalde de letters met industriële kracht op papier. Zelfs het lettertype had iets machinaal rechthoekigs.

In de weken die volgden, schreef ik mijn eerste tweehonderd gedichten op het ritme van dat hallucinante gezoem, de mechanisch klikkende toetsen en de hamertjes die de letters strak het papier in mitrilleerden, met de spaties als losse flodders ertussen, aan het eind van de regel doorladend met de entertoets. Later, toen ik allang op een muisstille laptop werkte, bleef ik het liefst schrijven in wasserettes, cafés en andere plekken waar een zekere ruis in de lucht hangt.

De diarree van woorden waarin ik tweehonderd gedichten zag, leek mij persoonlijk niet minder dan briljant. Ik kreeg mijn klasgenoot Joris zover om het pak papier te lezen. Een paar dagen later meldde Joris eerlijk dat hij het allemaal prut vond, op twee gedichten na, waar hij wel om kon lachen. Een van die gedichten was 'Gymles'.

Dat was mijn eerste en belangrijkste literaire les: dat je verliefd bent op je eigen woordenbrij betekent niet dat je gedichten hebt geschreven. Een gedicht gaat pas bestaan als het iemand anders aanraakt, bijvoorbeeld omdat-ie er wel om kan lachen. 'Gymles' stond een paar maanden later in *Achterwerk*, de ingezonden brievenrubriek voor kinderen achter op de *VPRO Gids*. Mijn eerste publicatie was een feit.

GYMLES

Vroeger bij het touwklimmen
als de zon in strepen viel
zat ik boven in het touw
en zag de wereld dan

een beetje zoals God

ik zag de klasgenootjes
beneden op de grond
en zwaaide minzaam
met mijn hand

dat moet je niet doen
als je in een touw hangt

2 HET ZWARTE WATER

Wij hebben al bijna vier generaties een huisje in de familie. Het ligt verborgen in de polders tussen Westbroek en Utrecht en niet ver van de Maarsseveense Plassen. In de jaren zeventig, toen ik leerde schaatsen achter een stoel op het Zwarte Water voor ons rijtjeshuis aan de Professor Sprengerlaan, was de volgorde van bevroering aan elke schaatsfanaat in de wijde omgeving bekend: na een paar nachten vorst lagen de polders dicht, een paar nachten later de Maarsseveense Plassen en na ruim een week strenge vorst, ten slotte, de Loosdrechtse Plassen. Ik neem aan dat daarna het IJsselmeer aan de beurt was, maar daar heb ik nooit geschaatst.

In plaats daarvan klungelde ik, zoals het hoort voor een gezonde blonde Hollandse jongen van een jaar of tien, op de iets te grote, afgedankte noren van mijn neef Erwin rond in de Molenpolder, waar ik alleen in de strengste winters lang genoeg kon oefenen om pootje over te kunnen voordat de dooi inzette en ik die vaardigheid weer kwijtraakte.

Ik gok dat het de winter was van 1980, toen ik schaatste over diepzwart ijs, toen ik opeens remde en een stukje teruggleed, omdat ik iets vreemds in het ijs had gezien: een vos die uit de diepte omhoog leek te komen, met zijn voorpoten naar de hemel en zijn bek en twee priemende ogen wijd open. In mijn herinnering zijn die ogen blauw, maar dat kan eigenlijk niet omdat alleen heel jonge vosjes, net als kitens, blauwe ogen hebben.

De vos hing roerloos in het zwart onder een spiegelgladde doorzichtige laag ijs naar me te koekeloeren, zo volmaakt door het ijs omgeven, alsof hij in de ruimte zweefde, dat ik me nauwelijks kon voorstellen dat hij morsdood was. Hij steeg uit de diepte naar me op, een beeld dat ik later herkende toen ik het gedicht 'Toenen' van Andrew Hudgins aan het vertalen was, waarin een jongetje door zijn vader in een waterput wordt neergelaten om de dode hond van de buurman eruit te halen.

De vos is me altijd bijgebleven, het beeld zit in mijn hoofd bij de andere onuitwisbare indrukken. In de vierde klas schreef ik er dit gedicht over, wat enerzijds bijna onvoorstelbaar is voor een zestienjarige en anderzijds een beetje sneu, omdat ik het volgens sommige critici nooit meer heb overtroffen.

VOS ONDER IJS

Deze winter, bij het schaatsen:
vos onder ijs.

Twee glazen ogen keken op

alsof hij zo omhoog zou springen
met open bek
als het plotseling zomer werd.

Ik vlucht voor honderd boeren.
Water breekt.
Ik zwem mij langzaam dood.

Mijn laatste woorden zijn gedacht
ik kan niet meer
en spreken gaat niet hier.

Het is eenzaam. Aan deze kant.
Van het papier.
Het is zo eenzaam hier.

Op Voorstraat 84 in Utrecht zat ooit een goede boekhandel. De winkel was gevestigd in een voormalige slagerij, wat nog een beetje te zien was aan de prachtige tegelwanden en de granieten vloer. Ik herinner me de winkel als donker, stoffig en ramvol boekenkasten tot aan het plafond. Dat blijkt totale onzin, nu ik op internet een paar interieurfoto's terugzie: het was een relatief lichte, hoge ruimte. De zaak werd bestierd door slechts één man.

Ergens in het midden van de jaren tachtig stapte er een hypernerveuze jongen binnen. Hij was een jaar of vijftien, zestien. De reden voor de zenuwen was dat hij geen boeken kwam kopen, maar brengen. Vijftien stuks, om precies te zijn, de gehele eerste oplage van een zelf in elkaar geknutseld boekje met gedichten.

De boekhandelaar – zelf een bevlogen dichter, maar dat kon de jongeman nog niet weten – bekeek eerst een van de bundeltjes en toen de jonge dichter. Daarna maakte hij een verkoopcontractje op de achterkant van een btw-bonnenboekje. Het doosje zette hij naast de kassa. De oplage was binnen korte tijd uitverkocht.

Die jonge dichter was ik. De allereerste boekhandelaar die me een kans gaf, heette Jur Oskamp. Hij overleed in 2010, op 5 december – elk jaar weer een gevaarlijke datum voor dichters. Jur had zijn zaak op de Voorstraat toen alweer lange tijd achter zich gelaten. Bezeten boekverkopers met een kleine winkel en een groot hart voor het vak waren toen al zeldzaam, en ze zijn in de afgelopen vijftientig jaar alleen maar zeldzamer geworden. Een paar planken behoorlijke poëzie bijhouden is onrendabel veel werk vergeleken met het verkopen van een pallet kookboeken of zielenroerselen van BN'ers.

Op een schaduwboekhouding met eigenbeheerbundeltjes van hoopvolle jongelingen zit geen enkele boekhandelaar te wachten. Te veel moeite. Maar niet voor Jur Oskamp; die wilde graag boeken verkopen waar hij achter stond. Wanneer mensen naar de laatste Mulisch vroegen en Jur vond dat toevallig een kutboek, dan zei hij dat ook, en verwees de klant door naar boekhandel Broese.

Ik ben er nog altijd trots op dat dat bundeltje naast de kassa mocht. De titel weet ik niet meer zeker, alleen dat er een paar tekeningen van mijn eerste literaire leermeester Joris instonden. En, als ik me daar tenminste niet in vergis, onder andere dit verlegen, licht blozende gedicht.

Mijn boeken zijn meer
dan gebundeld papier
zoveel meer
dan een paar glazen inkt
op dood hout

het zijn stemmen
die nimmer
de stilte doorbreken

ruisende werelden
plaatsen van rust

het zijn bomen
die weer zijn begonnen
te spreken

4 DE REDDINGSPLOEG VAN MERELS

Als je mij vraagt wie ik de beste dichter van Nederland vind, zeg ik altijd: Frank Koenegracht. Er zijn heel veel dichters die ik bewonder, maar Frank is de enige die ik als mijn dichterlijke vader beschouw. Dat soort adoratie is doorgaans vragen om ongelukken, maar in dit geval heeft het goed uitgepakt.

Paul Auster schrijft in *Het rode notitieboekje* dat hij in zijn leven vier keer een lekke band heeft gehad. Elke keer met dezelfde vriend in de auto. Bij de vierde waren ze nog niet eens onderweg. 'Ik wil niet beweren dat we door die lekke banden uit elkaar zijn gegroeid, maar op een perverse manier symboliseerden ze wel hoe de zaken er tussen ons altijd voor hadden gestaan, vormden ze het bewijs van een onafwendbare vloek.'

Met Koenegracht deel ik een enigszins vergelijkbare vloek, die al jaren geleden begon. De vloek is in ons geval wel goedaardiger. Als Frank mij belt of ik Frank, misschien een of twee keer per jaar, is het bijna altijd zo dat een van ons enigszins aangeschoten is, en de ander griep heeft met koorts. Mede daardoor duren de gesprekken al snel anderhalf uur. Voor mijn doen is dat bijzonder, want ik hou niet van telefoneren. Daar heb ik goede redenen voor. Zodra ik een telefoongesprek wil voeren, begint de werkelijkheid om me heen onmiddellijk van alles te doen om het gesprek te dwarsbomen: een hagelstorm steekt op, kinderen beginnen bloed te spugen, een ratenkoning valt uit de afzuigkap, er staat een straatvechter met een moersleutel tegen het raam te tikken.

Telefoneren met Frank gaat altijd goed. Er is niemand met wie ik zo lang kan bellen zonder dat er een ramp gebeurt. Het enige probleem – omdat we dus doorgaans beschonken en/of griepig zijn – is dat ik me niets herinner van de gesprekken, alleen dat ze nogal troostrijk zijn. Omdat Frank ze zich bijna zeker ook niet herinnert, is het in theorie heel waarschijnlijk dat we al een aantal keren hetzelfde geruststellende gesprek hebben gevoerd. Dit lijkt me het privilege van de oprecht wanhopigen.

FRANK BELT

Frank belt. Mijn dichter-vader heeft de telefoon teruggevonden, doet verslag vanuit zijn vagevuur bij Katwijk aan het wijde, grijze blusdoek van de zee.

Ik weet niet wat mijn vader doet in dit gesprek, laat staan onder de huid van deze zachte, telefonische varaan. Hij leeft, mijn echte vader, voort,

nu nog, soms denk ik dat hij op iets wacht, misschien wel op de dag dat hij wordt opgebeld door Frank.

Maar Frank belt mij, en vrouw en kind sluiten het raam, steken kaarsen aan en zonderen zich af in hun vertrekken.

Frank belt. Twee ingesneeuwde heren, elk onder zijn eigen lawine, stellen elkaar door blikjes aan een lange draad gerust totdat aan deze of gene zijde de reddingsploeg van merels arriveert.

5 WIJ HEBBEN IETS BESTORMD, MAAR WAT?

De cafés waar ik al mijn halve leven graag zit te schrijven, komen zelden of nooit terug in de stukjes die ik er maak. Sommige stamgasten verwachten dat wel, en komen verhaal halen, of nog erger: verhalen brengen. Wat dat betreft heeft Simon Carmiggelt een hoop op zijn geweten. Desgevraagd leg ik, afhankelijk van hoeveel geduld ik kan opbrengen, uit dat ik bijna overal wel kan schrijven. Geef mij een stoel en een kop koffie, stook de kachel op en je hoort me niet meer. Ik zit alleen bijna nooit ergens om die plek zelf te beschrijven. Als dat een noodzakelijke voorwaarde was, ging negentig procent van alle columns in Nederland over schuren, rommelhokken en kinderkamers: de plekken die doorgaans tot thuishantoor worden gepromoveerd.

De laatste zeven jaar komt het er door het gezinsleven wat minder van dan in de decennia daarvoor, maar in principe vind ik een rustig café rond koffietijd een perfecte plek om een nieuw gedicht te maken. In een café kun je even vakantie nemen van jezelf, van de vele, vermoeiende dingen die allemaal nog moeten gebeuren. Je hebt even vrij van alles behalve van het nu. Ik deed het al decennia voordat elke quasi-artistieke idioot met een laptop kantoor begon te houden achter de café lattes, en ik hoop het nog steeds te doen als iedereen er weer klaar mee is.

De reden dat schrijven in een café goed kan werken, is de afwezigheid van gewijde stilte, wat denk ik vooral opgaat voor gedichten. Bij het schrijven van een gedicht gebeurt er zoveel tegelijk dat het juist helpt als je hersens een beetje naast de zender staan. In je hoofd licht er van alles tegelijk op: vergezochte woorden, begrippen, ritmes, associaties die als een tang op een varken slaan, maar zich toch aandienen... Het is chaotisch, ingewikkeld en onvoorspelbaar, en als het goed gebeurt, gaat het met de snelheid van het licht. Als het écht goed gaat, valt de omgeving volledig weg en kun je een kanon naast me afschieten. Ik verdwijn in de tijd tot ik wakker word met de eerste aanzet op mijn scherm of het papier. Het is een roes. Dat is de enige reden dat ik nog steeds gedichten schrijf: ik wil die roes.

Als ik desgevraagd zeg dat mijn mooiste gedicht hopelijk het volgende is, denk ik er altijd achteraan: maar er zijn drie regels waar ik misschien nooit meer overheen kom, en die vormen de derde strofe van 'Wingerd'. Ze gaan over dit alles: licht, die roes, het schrijven en vergankelijkheid.

WINGERD

Keurmeesters van dochtermeisjes.
Wij wachten hen op als lome snoeken,
niet op jacht; zij komen ons bezoeken aan de bar.

Nog een paar jaar, dan lopen onze krukken uit.
Groene wingerd woekert en onttrekt ons aan het zicht
terwijl wij, pils nog in de hand, onweersproken verder bomen.

Wij hebben iets bestormd, maar wat?
Wij hadden onze ogen dicht. Het licht is door ons heen gegaan
en raakt nu iemand anders aan.

Zoals de meeste dichters was ik er al jong van doordrongen dat het verstandig zou zijn om een vak te leren, of dat ten minste te proberen. Uit de biografie van Lou Reed had ik opgepikt dat zelfs rocksterren af en toe een tijdje als typist moeten zien te overleven.

Niet dat ik er veel zin in had. Toen ik voor mijn schoolexamen op de Kees Boekeschool was geslaagd – de cijferlijst onthulde wat ze vroeger een pretpakket noemden en werd gekenmerkt door zevens, achten en negens voor talen en twee afgeronde vijven voor Wiskunde A en Biologie – wilde ik niets. Een bevriende linguïst adviseerde mijn vader: ‘Dan moet hij Algemene Letteren gaan studeren, want dat is nietsdoen in universitair verband.’

Van nietsdoen kwam weinig terecht, want ik werd gegrepen door de bovenbouwstudie Communicatiekunde. Toen ik derdejaars was, kwam ik een van mijn docenten tegen die met een fax liep te zwaaien: de ING had een stageplaats. Of het iets voor mij was.

Ik wist voor tweehonderd procent zeker dat ik later nooit bij een bank zou gaan werken. Dat was hét schrikbeeld van burgerlijkheid voor iemand als ik, opgegroeid in de jaren tachtig, met een garderobe in vijftig tinten vaalzwart en een gebroken geweertje op mijn klettervest. Juist daarom leek het me een geweldig, *Ik (Ali)/Günther* Grass-achtig experiment om bij een bank stage te gaan lopen en daar een genadeloos, onthullend boek over te schrijven.

Gek genoeg hadden ze me door.

Drie dagen na de fax ging ik op gesprek bij het hoofdkantoor, dat begin jaren negentig nog was gevestigd in het Zandkasteel aan het Bijlmerplein in Amsterdam, een bezoek alleen al de moeite waard vanwege de organische architectuur. Het gesprek ging bij de eerste vraag (‘waarom moeten we jou aannemen als management trainee bij deze bank?’) al volkomen de mist in. Binnen tien minuten stond ik verwilderd buiten. Dat het bankwezen en ik elkaar wederzijds zouden afwijzen, was vooraf niet in mijn stomme kop opgekomen. Uit pure wraak begon ik in de boemel terug naar Utrecht aan een gedicht. Bij Breukelen was het af.

Nog nooit zo tergend opgegeten
als tijdens dit gesprek
door een driedelig gedaste bidsprinkhaan.

Woorden stuiten op tafel, knikkers vallen
op een glasplaat. Hij neemt slokken
van mijn levensloop en boert onaangedaan.

Hij rolt mij in. Hij steekt mij aan
en rookt mij op. Dan mag ik gaan.

Later belt men mijn stoffelijk overschot.
Ik heb de baan.

Ik ben zelden langer dan vierentwintig uur uit de buurt van mijn vrouw en kinderen. De enige uitzondering was een periode van bijna twee weken waarin ik sliep in het Antwerpse hotel 't Sandt. Elke dag wandelde ik urenlang door Antwerpen als Paul Auster door Brooklyn. 's Avonds reed ik naar een stad in België om op te treden met een aantal collega-auteurs, dansers en muzikanten in het legendarische literaire circus Saint Amour.

Touren in België is iets totaal anders dan in Nederland. Voorafgaand aan elk optreden werd er standaard een feestmaal aangericht dat ter plekke werd bereid door een privékok. De goede geest van het geheel, organisator Luc Coorevits, bracht de eerste avond een toast uit: 'Op onze eeuwige vriendschap, en de verdelging van onze vijanden.' Gaandeweg kreeg hij daar een beetje spijt van, maar toen zat hij er al aan vast. 'Die vijanden zullen nu toch wel dood zijn,' mompelde hij na een tijdje.

Gelaafd en gespijzigd speelden we de voorstelling, signeerden in de foyer en reden terug naar ons viersterrenhotel – Ellen Deckwitz en ik in een gehuurde auto, want wij waren graag tijdig op onze kamers, de rest wat later met de tourbus (het kon niet op, er was ook een tourbus).

De voorstelling lag van A tot Z vast. Ik was niet gewend om elke avond dezelfde zeven tot acht gedichten te doen. Gaandeweg begon ik de voordelen van een vaste routine in te zien. Door niet elke avond alles om te gooien, bouw je met zijn allen aan een steeds beter bewustzijn van de voorstelling, en daar wordt alles beter van. Bovendien bleek het leerzaam. 'Geheim gedicht', een tekst die romantisch oogt maar in feite gaat over een slippertje in de vorm van een verzwegen zoen, bleek een splijtzwam in de staat van België. De ene zaal bleef welwillend wachten op het volgende gedicht, de andere slaakte een hoorbare zwijmelzucht tegen het einde ('Aaaaah').

Bij die laatste reactie wisten we dat het een gezellig publiek was dat graag een beetje meedeed en dat was nuttige informatie voor de rest, want ik zat redelijk vooraan in het programma. Ook liep er een weddenschap tussen mij en Deckwitz voor wat betreft de reactie van het publiek: werd het een stilte of een zucht? Uiteindelijk kwam die uit op nul. Dat kwam goed uit, want het grootste deel van mijn verdienste van de tournee ging op aan een nieuwe Gretsch Tennessee Rose bij een Belgische gitaarzaak voor linkshandigen, een halfuurtje onder Antwerpen.

Vannacht heb ik een zoen begraven.
Hij lag dertien maanden tussen ons in
en jij had al een paar keer gevraagd:
wat ligt daar nou toch steeds.

Toen je eindelijk sliep, drukte ik
de zoen met mijn lippen in een doosje
vol watten en liep naar de tuin. Daar
groef ik een graf van twee monden diep

onder de beuk. De duizend zoenen
die volgend jaar rood en zoet uit de takken
komen waaien, zijn allemaal voor jou.

8 IK HERINNER ME ER NIET VEEL MEER VAN

Een mooi, melancholiek gedicht van Breyten Breytenbach heet ‘Verslag’. Het begint zo: ‘ik heb paartjes in deuropeningen zien zoenen/en zich met open mond zien omdraaien...’ en dan volgt een opsomming van wat een mens zoal aan prachtige dingen kan zien. Met als een refreinregel: ‘maar ik/herinner mij er niet veel meer van’, omdat we verreweg de meeste dingen die we nooit willen vergeten, nu eenmaal toch kwijtraken.

Aan die regel denk ik nu ik de schuur aan het uitruimen ben. Mijn uitruimactie bestaat uit veertien plastic HEMA-dozen van vijftien liter tjokvol papier. Dit is alles wat de latere biograaf van mijn jonge jaren nodig zou hebben. Voorlopig heb ik niet de indruk dat mijn leven een biografie waard is, maar je kunt je leven beter zelf doorspitten voordat een ander het doet.

Daar komt bij dat mijn nieuwe scanner zo snel is dat ik er in korte tijd ontzettend veel spul doorheen kan gooien: jeugdfoto’s, liefdesbrieven, kraakrecensies, boze brieven over die kraakrecensies, belachelijk zelfverzekerde interviews vol oerstomme meninkjes uit tijdschriften die niet meer bestaan, verkeersdiploma’s, pasfoto’s. Duizenden en duizenden pagina’s, een gedefformeerd zelfportret in tekst en beeld, voorgoed geregistreerd in de magnetische velden van mijn harde schijven, om waarschijnlijk nooit meer gelezen te worden. Ik had die tweehonderdtien liter verleden ook rechtstreeks in de oud papier-container kunnen donderen.

Wat me het meest verbaast, terwijl ik met groeiend ongeduld een razzia in mijn eigen documenten houd, is dit: zoveel papieren komen me volslagen nieuw voor, tot handgeschreven epistels vol ontboezemingen aan toe, ondertekend met namen waar ik geen gezichten meer bij kan vinden. De schaamte bonkt steeds harder in mijn oren. Waar zat ik met mijn hoofd, terwijl ik mijn leven leidde? Heb ik die brieven ooit beantwoord?

Het gedicht van Breytenbach eindigt als volgt: ‘ik heb/draaken gezien in dierentuinen en de baarden/van vrienden en ik heb de zon geroken,/sneeuw in de winter en druiven in de zomer/maar ik herinner mij er niet veel meer van/maar ik herinner mij er niet veel meer van.’

Zeg dat wel. En ik móét nog zes dozen.

BRIEFJES

Ik weet niet wanneer ik zal verdwijnen.
In de laatste lentedag of bij de eerste
sneeuw, één dag voor jou, over een
halve eeuw, op de fiets of in mijn slaap.

Voor de zekerheid verstop ik
overal vast briefjes. Ik stel me voor
hoe je er eentje opraapt, frons
en denkt: dit kan ik niet lezen.

Wat als je geen enkel
briefje vindt.

Wat als je alle briefjes
vindt behalve één, het
enige dat ertoe deed.

Wat als precies dát briefje veel te
vroeg je schoot in fladdert, uit een
boek. Ik ben nog hier, al lang vergeten
dat ik ooit van plan was weg te gaan.

Je stem van ijs:
‘Zeg, ik lees hier...’

‘Ga dan maar.’

Hoe moet het zijn om een kersthit te hebben? Sinds kort heb ik daar een vaag begrip van. Het gedicht ‘Vogels, vissen’ schreef ik in de eerste dagen van de coronalockdown in maart 2020 op verzoek van *EenVandaag*. De voordracht werd opgenomen op het grasveld voor ons huis, waar we op dat moment nog geen twee weken woonden. We hadden een slopend jaar achter de rug waarin we een huis hadden verkocht en een groter huis gekocht en verbouwd. Dat was net voorbij toen de lockdown inging en op vrijdag 13 maart de helft van mijn jaaromzet binnen vierentwintig uur was verdampt. Als de beelden een enigszins afgetobde figuur laten zien, zal het daarmee te maken hebben.

Op de meeste gedichten zit niemand te wachten. Heel af en toe komt het voor dat je iets schrijft wat uit je handen wordt getrokken. Ik ben ervan overtuigd dat dat minder met de literaire kwaliteit te maken heeft dan met de omstandigheden – in een actualiteitsgedicht kun je opeens de juiste woorden op het juiste moment vinden. Als het dan ook nog ten overstaan van een paar miljoen kijkers wordt uitgezonden, heeft zo’n gedicht meteen iedereen bereikt die er iets mee zou willen.

Van het gedicht bestond de eerste dagen geen tekstuele weergave, met als gevolg dat er diverse versies in omloop zijn gebaseerd op transcripties van het filmpje. Dat liep meestal niet zo geweldig af. Rond dezelfde tijd kreeg ik een mailtje van een lieve mevrouw die een stuk of honderd gevelbrede, bloedrode vlaggen had laten drukken met de tekst ‘Houd moed, heb lief’, om op kerkgebouwen te hangen. Pas later hoorde ze dat het een regel van mij is, die op de gevel van een huis in Leidsche Rijn hangt. Maar goed, het komt ook wel vrij dicht bij Corinthiërs, het is een vriendelijk gebaar en het was een eerlijke vergissing. Ik liet het maar zo. De wereld had in 2020 meer dan ooit behoefte aan woorden van troost. Ik ben allang trots dat ik er een paar mocht aanleveren, wat er verder ook mee is gebeurd.

Overigens was ‘Vogels, vissen’ aanvankelijk veel donkerder. Mijn vrouw was echter van mening dat ik de mensen niet kon opzadelen met louter wanhoop. De vogels, blauwe lucht en vissen die uiteindelijk de crux van het gedicht werden, komen van haar.

Zet de radio uit. Je hoort niets nieuws. De stilte wacht geduldig af.
Vouw de krant dicht. Hij was oud voordat hij werd gedrukt.
Zoek niet, deel niet, duim niet tot je vierkant ziet.
Zet eindelijk het scherm op zwart.

Ik ben net zo bang als jij, net zo bezorgd voor iedereen
die ik niet missen kan. Ik had ook gespaard voor andere dingen:
verre reizen, eerste hulp bij een gebroken hart,
een auto die wat vaker start.

Maar: in Wuhan hoor je vogels zingen.
Boven China was de lucht nog nooit zo blauw.
In Venetië zien ze vissen in het helderste water sinds tijden.

De kunst van leven was altijd dezelfde: ongevraagd komen,
ongewild gaan, intussen doen wat je het liefste doet,
vrede sluiten met je lot.

Sluit de voordeur. Zet de tuindeur open, voel de zon op je gezicht.
Denk voor je uit wat niemand hardop durft te zeggen:
wij zijn een virus dat een virus heeft gekregen.

Mijn debuut was een jeugdzonde. In 1989 (ik was negentien) verscheen *Alleen mijn kat applaudisseert* in de al zeer lang ter ziele Literaire Lift Serie. Het heeft jaren geduurd voordat de Stichting Lift de vierhonderd exemplaren van de eerste en enige druk kwijt was. Daarvan heb ik er zeker tweehonderd zelf aan de man gebracht – denk aan verjaardagen, familiefeestjes, straatverkoop op de Vrijmarkt en ander wanhopig geleur. Ik kan alleen maar hopen dat de redactie de restpartij op een maanloze nacht aan de Amsterdamse binnenwateren heeft toevertrouwd.

De Literaire Lift Serie was bedoeld om een brug te slaan tussen de top van het zogenaamde ‘tweede circuit’ (zoals ze vroeger het hele veld van amateuristische literatuurbeoefening noemden) en de ‘officiële’ literaire wereld.

In mijn geval heeft dat niet echt gewerkt, en dat is volkomen mijn eigen schuld. Ik zag mijn debuut meer als een mooie kans om de leukste dingen van de vier jaar daarvoor te bundelen, om ooit aan mijn eventuele kleinkinderen te laten zien, voor als het me nooit meer zou lukken om een uitgever zo gek te krijgen dat-ie iets van me tussen twee kaften zou willen zetten. Het is geen begin, het is een einde, en het werd vriendelijk maar beslist weggeschreven. Zelf noem ik liever de bundel *De allesvrezer*, die pas acht jaar later verscheen, mijn officiële debuut.

Een beetje talent is leuk om mee te beginnen, maar wat je nodig hebt om door te gaan is bewustzijn van waar je mee bezig bent. Daarvoor heb je een goede redacteur en een moedige uitgever nodig, en op beide punten heb ik altijd veel geluk gehad. Uitgeverij Kwadraat was drie jaar lang de ideale leerschool voor dichterschap, Podium bleek de voortgezette opleiding waar ik alweer twintig jaar les krijg.

En toch moet het openingsgedicht uit mijn jeugdzonde uit 1989, die drie dagen na de val van de Berlijnse muur verscheen, het laatste van dit geschenk zijn. ‘Welkom’ schreef ik toen ik nog bijna niks kon, behalve leven in mijn gedichten, met belachelijke ernst, zonder metabewustzijn, zonder slim antwoord op lastige literaire vragen, zonder poëtica, zonder etaleerbare belezenheid, netjes aangeleerde beleefdheid en andere handigheden waar je niet buiten kunt als je een loopbaan in de letteren wil. Maar het is voor jou. Alsof ik al wist dat je kwam.

Ik woon in een landhuis
 waardoor je kan dwalen
 vertel je verhalen
 bij elk schilderij

je bent hier beschermd
 tegen wolven en duister
 er is een lantaarn
 volg zijn heldere vlam

kom mee – in dit huis
 is een bibliotheek
 met een eiken fauteuil
 bij het knappende vuur

en kijk: in dat boek
 op de onderste plank
 dit gedicht
 alsof ik al wist dat je kwam

INGMAR HEYTZE

Maar weinig Nederlandse poëziefhebbers zullen nog nooit iets van Ingmar Heytze (1970) hebben gelezen. Van zijn bundels werden tienduizenden exemplaren verkocht, zijn gedichten sieren vele gevels in Nederland en in het bijzonder de stad Utrecht, en zijn gelegenheidsgedichten staan menigeen in het geheugen gegrift. In 2008 ontving hij de c.c.s. Croneprijs voor zijn gehele oeuvre. Met *Adembalen onder de maan* (2012) won hij de Hugues C. Pernathprijs. In 2015 verscheen *De man die ophield te bestaan*, in 2018 *Ik wilde je iets moois vertellen*. Bijna al zijn gedichten zijn verzameld in *Voor de liefste onbekende* (2016).

De tien van Heytze verschijnt ter gelegenheid van de jaarwisseling 2020-2021 en is bestemd voor vrienden en relaties van Uitgeverij Podium te Amsterdam.

Deze uitgave werd vormgegeven door Rouwhorst + Van Roon te Amsterdam, gezet uit de Adobe Garamond Pro en News Gothic BT en gedrukt in een oplage van 600 exemplaren op 120 grams Magno Natural offset door Drukkerij Wilco te Amersfoort. Voor het omslag werd 300 grams Magno Satin en 170 Magno Natural offset gebruikt.

De honderd van Heytze, waarvan dit een voorproefje is, verschijnt in februari 2021.

© 2021 Ingmar Heytze

Auteursfoto omslag

Keke Keukelaar

Auteursfoto pagina 27

Linelle Deunk

